

TURIZAM U FUNKCIJI ODRŽIVOG RAZVOJA OPŠTINA ZUBIN POTOK I PEĆ

Izdavač

Institut za teritorijalni ekonomski razvoj (InTER)

Za izdavača

Dragiša Mijačić

Autori

Jovana Jakovljević

Dragiša Mijačić

Nol Krasniqi

Godina

2020

Publikacija je urađena u okviru projekta finansiranog preko granta Kosovske fondacije za otvoreno društvo. Sadržaj publikacije je isključiva odgovornost autora i ni u kom slučaju ne odražava stanovišta Kosovske fondacije za otvoreno društvo.

TURIZAM U FUNKCIJI ODRŽIVOG RAZVOJA OPŠTINA ZUBIN POTOK I PEĆ

Februar 2020

SADRŽAJ

UVOD	1
ODRŽIVI RAZVOJ I ODRŽIVI TURIZAM	2
Koncept održivog razvoja.....	2
Održivi turizam.....	4
REGIONALNE I LOKALNE POLITIKE RAZVOJA TURIZMA	6
Opština Zubin Potok.....	6
Opština Peć	7
Saradnja između opština Zubin Potok i Peć.....	8
TURIZAM U OPŠTINI ZUBIN POTOK	10
Osnovne geografske odlike.....	10
Inicijativa za razvoj turizma u Zubinom Potoku - Outdoor In	12
Turistički potencijali i proizvodi	13
Praćenje trendova i potreba turista.....	16
TURIZAM U OPŠTINI PEĆ	19
Turistički potencijali i proizvodi	19
UTICAJ TURIZMA NA DESTINACIJU	25
ZAKLJUČAK	27

UVOD

Poslednjih godina turizam predstavlja značajnu privrednu granu, jednu od najbrže rastućih na svetu. Međutim, razvoj turizma je uslovljen kvalitetom životne sredine, njenim prirodnim i kulturnim vrednostima i drugim osobenostima. Iznad svega, stepen očuvanosti i atraktivnosti životne sredine se neposredno odražava na mogućnosti za razvoj turizma na određenom prostoru. Otuda, osim odgovornosti za ekonomsko, socijalno i kulturno okruženje, turizam nosi i značajnu odgovornost za prirodno okruženje.

Razvoj turizma koji se bazira na uspostavljanju prijateljskog odnosa između prirodnog okruženja i njegove transformacije u atraktivnu destinaciju smatra se odgovornim. Osim toga, pred razvojem turizma se postavlja zadatak postizanja ravnoteže u kojoj zadovoljavanje trenutnih potreba turista neće ugroziti zadovoljavanje potreba budućih generacija, čime se postiže uspostavljanje održivog i odgovornog razvoja u cilju očuvanja svih značajnih vrednosti u okruženju.

Kako bi se sprečila degradacija turističkih odredišta usled razvoja turizma potrebno je identifikovati i stalno pratiti promene koje do toga dovode, ali i istovremeno postaviti osnove za razvoj turizma čiji će uticaj na životnu sredinu biti pod stalnim nadzorom. U tom smislu, kako bi turizam bio održiv, u takav razvoj treba uključiti sve aktere, od lokalne zajednice preko turista, građevinskog sektora koji je zadužen za gradnju i rekonstrukciju turističkih objekata do turističkih posrednika i agencija koji dovode turiste.

Imajući u vidu da se u opštinama Zubin Potok i Peć ubrzano razvija turizam, cilj ove analize je da se pojasni koncept održivog i odgovornog turizma i njegov značaj za održivi razvoj. Pored pojašnjenja koncepta, analiza će obuhvatiti i predstavljanje postojećih turističkih potencijala i proizvoda, lokalne i regionalne politike razvoja turizma, kao i uticaj razvoja turizma na ove opštine.

Analiza je urađena u okviru projekta “Održivi turizam u funkciji održivog razvoja”, koji realizuje InTER u saradnji sa NVO Marimangat i medijskim partnerima “Crno beli svet” i TELEGRAFI. Projekat je finansijski podržan od strane Kosovske fondacije za otvoreno društvo (KFOS) i realizuje se u periodu od 1. jula do 15. februara 2020. godine. Stavovi i zaključci izneti u članku su isključiva odgovornost autora i ni na koji način ne odražavaju stavove

KFOS-a.

ODRŽIVI RAZVOJ I ODRŽIVI TURIZAM

Koncept održivog razvoja

Iako ne postoji opšteprihvaćena definicija održivog razvoja, u literaturi se najčešće navodi ona iz izveštaja „Naša zajednička budućnost”, koji je, na poziv Ujedinjenih nacija UN, sačinila Svetska komisija za životnu sredinu i razvoj 1987. godine. U ovom izveštaju “**održivi razvoj**” je definisan kao razvoj koji “zadovoljava potrebe sadašnjice na način da ne dovodi u pitanje sposobnost budućih generacija da zadovolje vlastite potrebe”.¹

Održivi razvoj je jedan od najpopularnijih fenomena današnjice, naročito u okviru aktivnosti UN-a, tj. Agende za održivi razvoj do 2030. godine. Usmeren je na balansiranje brojnih ekonomskih, ekoloških i socijalnih ciljeva razvoja, kao i na važnost institucionalne komponente. Generalna skupština UN je 2017.-u godinu proglasila godinom **održivog razvoja turizma**, sa namerom da se podrže promene u politici razvoja turizma kako bi se doprinelo realizaciji globalnih ciljeva održivog razvoja.

Ciljevi održivog razvoja su dogovoreni i usvojeni na konferenciji RIO+20 koja je održana 2012. godine, a formalno su stupili na snagu na sednici UN-a koja je održana krajem 2015. godine.² Implementacija ovih ciljeva je zvanično počela 1. januara 2016. godine na globalnom nivou. Definisani globalni ciljevi održivog razvoja su:

- Bez siromaštva (*no poverty*) – cilj je uništiti sve vidove i oblike siromaštva širom planete do 2030-te godine;
- Bez gladi (*zero hunger*) – jasno definisano uklanjanje svih oblika gladi i nedovoljnog unosa nutritijenata širom planete;
- Dobro zdravlje i blagostanje (*good health and well-being*) – ovaj cilj pokušava da obezbedi dobro zdravlje i blagostanje svakom stanovniku planete u svakom životnom dobu;
- Kvalitetno obrazovanje (*quality education*) – pozivanje na kvalitetno obrazovanje na svim nivoima edukacionog procesa;
- Polna jednakost (*gender equality*) – iako je polna jednakost značajno povećana u poslednjim decenijama i dalje ima dosta prostora za poboljšanje;
- Čista voda i sanitacija (*clean water and sanitation*) – smatra se da ovaj cilj predstavlja srž održivog razvoja. Proračuni su da 91% svetske populacije ima pristup čistoj pijaćoj vodi što je poboljšanje za 9% od 2000. godine;
- Pristupačna i čista energija (*affordable and clean energy*) – predstavlja ključnu stavku svakog cilja održivog razvoja i poziva na promociju i korišćenje obnovljivih i “čistih” izvora energije širom sveta;

¹ Our Common Future, Brundtland Report, 1987, dostupno na <https://bit.ly/2uANL6b>

² Tourism and sustainable development goals, dostupno na <https://bit.ly/3aMQ0DT>

- Pristojan posao i ekonomski rast (*decent work and economic growth*) – poziva na održivi inkluzivni ekonomski rast koji je veoma značajan za održivi razvoj;
- Industrija, inovacije i infrastruktura (*industry, innovation and infrastructure*) – obezbeđuje materijanu osnovu za održivi razvoj, odnosno poziva na unapređenje industrije i infrastrukture kroz inovacije;
- Jednakost / smanjenje nejednakosti (*reduce inequalities*) – cilj je smanjenje svih vidova nejednakosti u društvu;
- Održivi gradovi i zajednice (*sustainable cities and communities*) – pretpostavke su da će do 2030. godine 6 od 10 ljudi živeti u gradovima te stoga treba težiti održivim gradovima i zajednicama;
- Odgovorna potrošnja i proizvodnja (*responsible consumption and production*) – ovaj cilj je direktno povezan sa ekonomskim rastom koji je od presudne važnosti za održivi razvoj;
- Klima (*climate action*) – poziva na borbu protiv klimatskih promena odnosno na smanjenje i eliminisanje uzročnika koji su doveli do nje;
- Život pod vodom (*life under water*) – odnosi se na okeanske, morske i obalske resurse, njihovu eksploataciju i zaštitu;
- Život na kopnu (*life on land*) – odnosi se na očuvanje raznolikih formi života na kopnu odnosno njihovu zaštitu, pretežno od antropogenog uticaja;
- Mir, pravo i jake institucije (*peace, justice and strong institutions*) – spada pod socijalni deo održivog razvoja i smatra se njegovim jezgrom;
- Partnerstvo (*partnership for the goals*) – promoviše partnerstvo na globalnom nivou u cilju ostvarivanja ciljeva održivog razvoja.

Koncept održivog razvoja podrazumeva uravnotežen ekonomski, socijalni i kulturni razvoj bez ugrožavanja životne sredine, čime bi se budućim generacijama omogućilo da se razvijaju na istom ili višem nivou. Koncept održivog razvoja je stekao svoju punu afirmaciju na Konferenciji UN-a o životnoj sredini i razvoju u Rio de Žaneiru 1992. godine, gde je jasno naglašeno da zaštita životne sredine mora da predstavlja integralan deo sveukupnog ljudskog razvoja. Prema ovome, svaka delatnost (pa i turizam) mora, prilikom planiranja i donošenja odluka, maksimalno da uvažava zahteve životne sredine, kako bi njen razvoj bio trajan, jer u suprotnom može doći do degradacije, pa i do potpunog samouništenja.³

Koncept održivog razvoja ne bi trebalo shvatiti kao strogo određenu definiciju, već kao proces promena u odnosima koji se uspostavljaju između društvenih, ekonomskih i prirodnih sistema i procesa, imajući u vidu da se koncept održivog razvoja upravo bazira na te tri ključne komponente:

- ekološka održivost, koja obezbeđuje da razvoj bude kompatibilan sa vitalnim ekološkim procesima, biološkom raznovrsnošću i biološkim resursima;

³ Turizam i životna sredina, Jovičić, D., 2000 Beograd, Zadužbina Andrejević

- socijalna i kulturna raznovrsnost, koja obezbeđuje da razvoj bude kompatibilan sa kulturnim i tradicionalnim vrednostima ljudskih zajednica i da doprinosi jačanju njihovog integriteta;
- ekonomska održivost, koja obezbeđuje da razvoj bude ekonomski efikasan sa otvorenom mogućnošću da i buduće generacije koriste resurse.⁴

Taj proces se može samo postepeno ostvarivati, jer su i zahtevi koji se postavljaju pred ljudsko društvo veoma kompleksni. Tu se misli, u prvom redu, na formiranje nove ekološke svesti, na povećanje odgovornosti državne uprave, odgovarajuću reviziju postojećeg ekonomskog i pravnog poretka i veće uključivanje stručnjaka u razrešenje aktuelnih problema zaštite životne sredine.⁵

Održivi turizam

“Održivi turistički razvoj zadovoljava potrebe turista i njihovih domaćina štiteći i unapređujući razvojne mogućnosti. Ovakvim turističkim razvojem želi se ostvariti upravljanje resursima na način da ekonomske, socijalne i estetske potrebe budu ostvarene tako da se održe kulturološki integritet, osnovni ekološki procesi, biološka raznolikost te sistemi na kojima počiva život.”

Svetska turistička organizacija - World Tourism Organization

Prema tumačenju Svetske turističke organizacije i Programa UN za životnu sredinu, “**održivi turizam**” podrazumeva razvoj ove delatnosti kojim se uvažavaju i zadovoljavaju potrebe turista kao nosilaca tražnje, i turističkih oblasti kao nosilaca ponude, a da se pritom ne narušava mogućnost da se ekonomski, društveni i ekološki ciljevi ostvaruju na istom ili višem nivou i u budućnosti. Drugim rečima, koncept održivog razvoja treba da bude osnovna smernica u upravljanju turističkom delatnošću, koja će omogućiti ostvarivanje ekonomskih, društvenih i estetskih ciljeva, uz istovremenu zaštitu kulturnih vrednosti, socijalnog integriteta, ključnih ekoloških procesa i biološkog diverziteta.⁶

Glavni cilj održivog turizma je da se turistima omogući uživanje i sticanje znanja o prirodnim, istorijskim i kulturnim karakteristikama okruženja, uz očuvanje integriteta destinacije i podsticanje ekonomskog razvoja i dobrobiti lokalne zajednice. Održivi razvoj ne sme da zaustavi razvoj turizma, već da omogući njegov razvoj tako da turisti vide i dožive

⁴ The three dimensions of sustainable development: environment, economy and society, grupa autora, 2018, Univerzitetu Nišu, dostupno na <https://bit.ly/310VHJM>

⁵ Turizam i životna sredina, Jovičić, D., Beograd, 2000, Zadužbina Andrejević

⁶ Ibid

ono što žele, ali da pritom oni ne unište ono što ih je privuklo. Istovremeno, društveno i kulturno okruženje u turističkim destinacijama ne sme biti uništeno niti ugroženo.⁷

Održivi razvoj turizma se najvećim delom odnosi na izgradnju i razvoj tzv. ekoturizma sa ciljem zaštite i očuvanja biljnog i životinjskog sveta. Pre svega, neophodno je aktivno učestvovanje lokalnog stanovništva sa destinacija u aktivnostima na očuvanju sredine. Primena ovog koncepta treba da obezbedi povećanje kvaliteta turističkog proizvoda na bazi zaštite prirodnih i kulturnih dobara, a u praksi njegovo sprovođenje zahteva upravljanje izvorima kojim će se usmeravati ekonomske aktivnosti u okviru ekoloških parametara. Razvoj turizma treba da se zasniva na usklađivanju ekonomskih i ekoloških ciljeva. Održivi turizam zahteva napore svih zainteresovanih strana u razvoju turizma, ali je garant očuvanja, kako ekonomskih, tako i ekoloških i kulturnih vrednosti, a osim toga, kako se često ističe, obezbeđuje i stabilan privredni razvoj i jednaku raspodelu životnih šansi.

Da bi koncept održivog turizma zaživeo u praksi, neophodno je postaviti takav model razvoja koji će maksimalno potencirati pozitivne odnose između pomenutih kategorija ciljeva (ekonomskih, ekoloških i društvenih), a negativne reperkusije po svaki od njih svesti na minimum. Ciljevi kojima se teži istovremeno su i preduslovi za njihovo ostvarivanje. Posebno treba naglasiti da, za razliku od dosadašnje prakse, novi pristup razvoju turizma treba u prvi plan da istakne važnost zaštite životne sredine, dok ekonomska dimenzija gubi značaj u relativnom smislu. Činjenica je da jednostran profitno-orijentisan turizam, može doneti dobre ekonomske rezultate u kratkom periodu i zadovoljiti mnoge turističke potrebe, ali, sa druge strane, proizvesti negativne posledice po životnu sredinu i život lokalnog stanovništva.⁸

Ukoliko se turizam ne planira i njime se ne upravlja pravilno, on može prouzrokovati trajnu štetu ekološkom, socijalnom, kulturnom i ekonomskom okruženju turističke destinacije. Iz tog razloga, opštine Zubin Potok i Peć, koje su predmet ove analize, svoja strateška dokumenta razvijaju u smeru da doprinesu novom načinu razvoja turizma, potencirajući kao horizontalni prioritet zaštitu životne sredine.

⁷ Ekološka odgovornost turizma, Nevena Beljanski, 2018 Fakultet za sport i turizam, Novi Sad, dostupno na <https://bit.ly/2uIjgLj>

⁸ Održivi razvoj turizma na primeru Vlasinske površi, Vidoje Stefanović i Nedžad Azemović, 2012 Škola biznisa, dostupno na <https://bit.ly/2Rxg9yQ>

REGIONALNE I LOKALNE POLITIKE RAZVOJA TURIZMA

Turizam je multispektralna i međuresorna privredna grana, upravo zbog uticaja koji mnogi sektori imaju na nju. Potreba za koherentnom politikom i dugoročnim strateškim pristupom zaštićena je ne samo strategijama koje se mogu lako promeniti, već i zakonodavnim i pravnim okvirom. Na Kosovu ne postoji krovna strategija razvoja turizma, već aktivnosti koje se preduzimaju u ovom sektoru podležu zakonodavnom okviru koji obuhvata tri opšta zakona: Zakon o turizmu, Zakon o stranim investicijama (ulaganjima), i Zakon o kulturnoj baštini. Ovim zakonima se promovišu efikasno upravljanje turističkim destinacijama, kao i politike za prevazilaženje sektorskih praznina.⁹

Usled nepostojanja krovne strategije za razvoj turizma, planiranje razvoja turizma je deo Strategije za lokalni ekonomski razvoj 2019-2023, gde je turizam prepoznat kao jedan od četiri strateška cilja u lokalnom razvoju.¹⁰ Strategija predstavlja dokument zasnovan na akcionom planu čiji je cilj izrada i koordinacija politika za ekonomski razvoj na lokalnom nivou u svim opštinama na Kosovu. Strategija definiše načine na koji se na lokalnom nivou mogu ostvariti efikasno upravljanje, kvalitetnije obrazovanje, bolja zaštita životne sredine, pogodnija poslovna klima, i slično, kako bi se doprinelo kvalitetnijim uslovima za život.

U ovom strateškom dokumentu turizam je označen kao veoma važan sektor za ekonomski razvoj, jer se kroz turizam mogu privući strane investicije i novi investitori, veći broj turista kroz omogućavanje pristupa prirodnim resursima i prirodnim lepotama, uslugama, kulturnom nasleđu i drugim turističkim vrednostima. Imajući u vidu značaj razvoja turističkog sektora, u ovom dokumentu se naglašava da bi lokalne samouprave trebalo više da razvijaju i prmovišu turizam, stavljajući u fokus razvoj ekoturizma kao sve popularnijeg vida turizma u svetu. Osim toga, kao izazovi e su navedeni i problem identifikovanja potencijalnih turističkih oblasti, izgradnja prateće infrastrukture u područjima sa izraženim turističkim potencijalom, ali i promocija turizma gde se naročito ističe nepostojanje lokalnih turističkih info-centara.

Opština Zubin Potok

Osnovni strateški dokument opštine Zubin Potok koji se odnosi na sistematski pristup razvoju turizma jeste **Strategija razvoja turizma usvojena za period od 2015-2020. godine.** U

⁹ Development of Tourism Through Effective Policies and Legislations, Democracy for Development, 2017 Prishtina, dostupno na <https://bit.ly/3aOWC4J>

¹⁰ Strategy for Local Economic Development 2019-2023, Ministry of Local Government Administration, 2018 Prishtina, dostupno na <https://bit.ly/2tO1w1n>

okviru ovog strateškog plana definisani su glavni ciljevi razvoja, kao i prioriteta i mere razvoja u posmatranom vremenskom periodu. S tim u vezi, težnja je da Ibarski Kolašin¹¹ postane međunarodno prepoznatljiva lokacija za aktivni turizam koja nudi atraktivne sadržaje koji privlače turiste iz celog sveta fokusirajući se na razvoj potencijala za aktivni turizam na reci Ibar, na jezeru Gazivode i na planini Mokra gora. Spoj planina, jezera i reka daje jedinstvenu mogućnost da se razvijaju diversifikovani turistički proizvodi koji će po svojoj jedinstvenosti biti prepoznatljivi na turističkom tržištu Balkana. Prilikom definisanja strateških ciljeva u ovom dokumentu, vodilo se računa da aktivnosti budu kreirane na način da budu usklađene sa horizontalnim prioritetima, kao što su zaštita životne sredine i očuvanje biodiverziteta.

Osim razvojne strategije, sredinom 2015. godine Skupština opštine Zubin Potok je usvojila deklaraciju kojom se opština proglašava "ekološkom sredinom". Ovu deklaraciju pratila je Odluka o stavljanju pod zaštitu planine Mokre gore na teritoriji opštine Zubin Potok, koja je donešena sa ciljem održivog razvoja i odgovornog odnosa prema prirodnim resursima i životnoj sredini. Odlukom je predviđeno da se na vremenski period od dve godine na području planine Mokre gore zabrani neovlašćena seča drveta, lov van propisa, nepropisno sakupljanje šumskih plodova, lekovitog bilja i gljiva, isterivanje stoke na ispašu u zaštićenoj zoni, neovlašćena gradnja objekata, nepropisno odlaganje smeća, kao i eksploatacija mineralnih sirovina

Donošenjem ovakve odluke lokalna samouprava je iskazala nastojanje da uspostavi odgovoran odnos prema prirodi u cilju očuvanja životne sredine i ukazala na to da sprečavanje ugrožavanja prirodnog identiteta ovog područja postaje njihov neodložan posao. Na taj način doprinosi se ispunjavanju jednog od osnovnih uslova održivosti turizma, a to je ostvarivanje minimalnog uticaja na degradaciju životne sredine.

Opština Peć

Najvažniji dokument koji služi kao strategija za razvojne procese u opštini Peć jeste **Opštinski razvojni plan 2006-2025**.¹² U ovom dokumentu turizam i poljoprivreda su predstavljeni kao dva glavna nosioca razvoja, pa su infrastrukturni razvojni projekti orijentisani ka razvoju održivog turizma i poljoprivrede koja doprinosi i razvoju agroturizma. Osim toga, opština Peć je u 2013. godine izradila Strategiju ekonomskog razvoja 2013-2017, čiji su ciljevi usmereni u pravcu uticaja na održivi razvoj koji utiče na dobrobit lokalnih stanovnika, rast lokalne ekonomije i zaposlenosti, i stavlja fokus na očuvanje životne sredine. Usled toga, opština Peć je proglašena za „Model opštine Evropskog zelenog

¹¹ "Ibarski Kolašin" je tradicionalni i historijski naziv za opštinu Zubin Potok

¹² Municipal Development Plan Peje/Peć 2006-2025, 2006 Novembar, dostupno na <https://bit.ly/2GtG9oL>

pojasa”.¹³ Dodatno, u strateška dokumenta za razvoj turizma spada i Strategija lokalnog razvoja 2014-2020.¹⁴

Uviđajući da turizam sve više teži novim destinacijama, za region zapadnog Kosova izrađene su Strategija regionalnog razvoja turizma i Plan sprovođenja regionalne strategije turizma.¹⁵ Ova strategija obuhvata razvojne planove za šest opština stvarajući sinergiju između njih kako bi se postigla jedinstvena i atraktivna zajednička ponuda. Navedeni Strategija i Plan su razvijeni od strane Regionalne razvojne agencije za zapad, koja je deo Asocijacije regionalnih razvojnih agencija na Kosovu (ARDA) osnovane sa ciljem koordinacije i promocije regionalnog i ruralnog razvoja u pet ekonomskih regiona (severni, južni, istočni, zapadni i centralni region).¹⁶

Pored toga, u saradnji sa EU izrađen je Regionalni plan za nasleđe za zapadno Kosovo 2012-2015¹⁷, koji u svom fokusu ima podizanje svesti, obrazovanje, obuke i predloge aktivnosti u vezi sa kulturnim i prirodnim nasleđem. Ovaj dokument obuhvata pitanja koja se odnose na očuvanje lokacija, restauraciju, informacije o nasleđu i bezbednost lokacije, ali i promoviše proces partnerstva i saradnje koji uključuje sve centralne, lokalne, kulturne i turističke entitete, kao i relevantne aktere u regionu. Iako je predviđen za kraći vremenski period, ovaj plan i dalje služi opštinama u njihovom strateškom planiranju na regionalnom nivou. Neki od postojećih planova i strategija, kao i istraživanja u opštini Peć, urađeni su u saradnji sa organizacijom Swiss Contact koja je igrala važnu ulogu u razvoju održivog turizma u ovoj opštini. Među njima su: „Turizam na zapadnom Kosovu - Izveštaj o strategiji tržišta“, zatim „Razvoj turističkih proizvoda“, itd.

Što se tiče prekogranične saradnje, opština Peć ima memorandum o saradnji sa opštinama Plav i Skadar u zajedničkom razvoju projekta „Vrhovi Balkana“. Takođe, važno je napomenuti da je Peć 2013. godine na prvom mestu kao destinacija budućnosti turizma u okviru takmičenja „Najbolja destinacija za sticanje turizma - Turizam za sutra“, koje je organizovao Svetski savet za putovanja i turizam. Promocija koju je na taj način SSPT (WTTC) napravio na međunarodnom nivou imala je veoma važnu ulogu za Peć kao turističku destinaciju.

Saradnja između opština Zubin Potok i Peć

¹³ *Model municipality of the European Green Belt* at European green belt, dostupno na <https://bit.ly/36xukbu>

¹⁴ Strategija lokalnog razvoja 2014-2020, Opština Peć i GLV Agro-Turizmi, 2014 Peć, dostupno na <https://bit.ly/2O0t3Dx>

¹⁵ Regionalna strategija za turizam 2016-2020, ARDA, dostupno na <https://bit.ly/2uHZAAm>

¹⁶ Association of Regional Development Agencies (ARDA), dostupno na <https://bit.ly/2tOuE8G>

¹⁷ Regional Heritage Plan for Kosovo* West (2012-2015), 2012 Septembar, dostupno na <https://bit.ly/2Rw2yrA>

U okviru regionalnog projekta „Mokra gora – neotkriveni biser na Via Dinarica stazi“, koji je tokom 2019.godine realizovao InTER u saradnji sa Opštinom Tutin, Regionalnom razvojnom agencijom Sandžaka (SEDA), NVO Marimangat iz Peći i Planinarskim klubom „Ahmica“ iz Rožaja, uspostavljena je saradnja na razvoju održivog turizma između opština Zubin Potok, Peć, Istok, Tutin i Rožaje. Između ostalog, saradnja između ovih opština je formalizovana kroz potpisivanje Memoranduma o saradnji koji su potpisali gradonačelnici svih pomenutih opština.

Pored uspostavljanja saradnje na nivou lokalnih samouprava, saradnja drugih subjekata iz ovih opština u oblasti razvoja turizma započela je i pre ovog regionalnog projekta. InTER i NVO Marimangat iz Peći još od 2015. godine uspešno saraduju na realizaciji različitih aktivnosti u oblasti turizma. Primera radi, tokom 2016. godine organizovan je zajednički letnji penjački kamp na Berimu i u Rugovskoj klisuri, a januara 2017. godine organizovan je i zajednički program obuke za vodiče na stazi Via Ferrata i spasilačke službe. Osim toga, urađen je turistički paket koji uključuje posetu Via Ferrati Berim u Zubinom Potoku i Via Ferrati Mat/Ari u Rugovskoj klisuri što je jedinstveni slučaj razmene gostiju između većinski srpskih i albanskih sredina na Kosovu. InTER i NVO Marimangat takođe zajednički realizuju i projekat „Održivi turizam u funkciji održivog razvoja“, u okviru kojeg je nastala i ova analiza, čime je između ostalog potvrđen kontinuitet i dobra međusobna saradnja između opština Zubin Potok i Peć po pitanju doprinosa razvoju turizma.

TURIZAM U OPŠTINI ZUBIN POTOK

Osnovne geografske odlike

Opština Zubin Potok, poznata i kao Ibarski Kolašin, nalazi se u severozapadnom delu Kosova i zauzima površinu od oko 333 km². Opštinu čine 63 sela i naselja, a prema dostupnim informacijama ukupna populacija se procenjuje na 15.200 stanovnika.

Geografski položaj, reljef, klima, hidrografija, flora i fauna su najvrednija prirodna bogatstva opštine Zubin Potok, što čini idealne uslove za razvoj turizma.

Geografski položaj

Granice opštine Zubin Potok su uglavnom prirodne, geomorfološke tvorevine. Zubin Potok se prostire dolinom reke Ibar, sada dobrim delom potopljene veštačkim jezerom Gazivode, od Ribarića na severozapadu do sela Zupče na jugoistoku. Administrativno se graniči sa opštinama Tutin na zapadu, Novi Pazar na severu, Zvečan i Mitrovica na istoku i na jugu sa opštinama Srbica i Istok.

Opštinu karakteriše povoljan geografski položaj na glavnom magistralnom pravcu E-65 Priština - Mitrovica - Podgorica / Novi Pazar. Zubin Potok je 60 km udaljen od Prištine, 20 km udaljen od Mitrovice i 55 km od Novog Pazara. Među ostalim putevima, za razvoj turizma značajan je regionalni pravac Zubin Potok - Istok.

Reljef

Reljef Zubinog Potoka čine tri sjedinjene celine, koje daju osnovnu fizionomiju kraja: brdski i planinski reljef grade planine Rogozna i Mokra gora, između kojih je smeštena dolina reke Ibar, formirana pod jakim uticajem erozivne snage Ibra i njegovih pritoka.

Raniji tektonski pokreti odredili su pravac formiranja dolina. Erozivnom snagom Ibra i njegovih pritoka – na jugu Kovačkog potoka, Oklačke, Brnjačke, Čečevske i Crne rijeke, a na severu Lučke i Jagnjeničke rijeke – formirana su erozivna proširenja, posebno na onim mestima na kojima Ibar prima pritoke sa obe strane. Preko većine potoka i reka uspostavljene su kraće prirodne komunikacije između planinskih sela na većim nadmorskim visinama, kao i sa gradskim naseljima u susednim oblastima: Novim Pazárom, Tutinom, Istokom, Peći i Srbicom.

Brzi planinski potoci i planinske reke usekli su duboke doline, raščlanili niže površi, pri ušću napravili manje aluvijalne ravni. Između dolina su kose na čijim stranama su zaravni i padine manjeg ili većeg prostranstva, kao posledica jako razuđenog terena.

Klima

Opština Zubin Potok nema stanicu za redovno praćenje klimatskih kretanja, te se ovaj nedostatak donekle može nadoknaditi pažljivim posmatranjem na terenu. Uočljiva je klimatska različitost u pojedinim delovima ove opštine. Različitost je izazvana znatnom razlikom u nadmorskoj visini, ekpozicijom, nagibom topografske površine, zaklonjenosti od udara vetra i drugih uzroka.

Uopšte uzeto klima u Zubinom Potoku je umereno kontinentalna. Godišnja doba su prilično ujednačeno raspoređena. Najtopliji meseci su jul i avgust, a najhladniji januar, što predstavlja veoma povoljne prilike za razvoj turizma, imajući u vidu da su glavni prirodni turistički potencijali jezero Gazivode i planina Mokra gora.

Hidrografija

Hidrološku okosnicu opštine Zubin Potok čini reka Ibar sa svojim pritokama. Ibar izvire iz jakog krečnjačkog vrela, ispod planine Hajle, na visini od 1360m, između vrha Dramodol i brda Smiljenice. Ukupna dužina toka reke Ibar iznosi 272,25 km, sa slivom površine 8059 km² i prosečnim godišnjim nivoom vode od 755 mm. Kroz Zubin Potok prolazi dužinom od 43 km, od čega 24 km dužine otpada na veštačko jezero Gazivode, a 2 km na kompenzaciono Pridvoričko jezero.

Reka Ibar je ukroćena izgradnjom brane „Gazivode“ davne 1979. godine. Visina brane je 107,5m, a dužina 520m. Jezero Gazivode je smešteno u dubokoj klisuri Ibra, na dvadesetom kilometru u središtu Zubinog Potoka. Kompletna klisura je dobro pošumljena, što čini zone sanitarne zaštite prihvatljivim, jer se sastoje od šumskog pojasa. U gornjem delu jezera nalazi se manja površina bešumnog zemljišta, odnosno livada i pašnjaka, koji su deo terasa aluvijalne površine. Ovaj deo je pristupačan, ima plićaka i pogodan je za korišćenje vode u rekreativne svrhe. Bioindikator jezero pokazuju da je voda čista i nezagađena. U jezeru je prisutna velika biomasa ribe. Svojom lepotom ne ostavlja nikog ravnodušnim, zato je glavno turističko mesto tokom letnjih meseci i mesto na koje dolazi veliki broj ljudi iz okoline i čitavog regiona.

Flora i fauna

Blaga, umereno kontinentalna klima, koja na višim nadmorskim visinama prelazi u lokalnu kontinentalnu, odnosno planinsku, bogatstvo rečnim tokovima i izvorima, znatna

pošumljenost, nepregledni pašnjaci, čista i zdrava životna okolina, usloveli su ispunjenost ovog kraja raznovrsnim biljnim i životinjskim svetom.

Šume, iako znatno proređene poslednjih godina usled nelegalne seče, zauzimaju i do dve trećine ukupne teritorije opštine Zubin Potok. Šume se često prepliću sa pašnjacima i njivama, ali postoje i delovi u kojima je šumski prekrivač gotovo neprekidan, kao što je to u podnožju planine Mokra gora. Hrast i bukva su najrasprostranjenije vrste, ali se u hrastovim i bukovim šumama sreću još i javor, kun, jasen, breza, jasika. Na nadmorskoj visini iznad 1500m rastu četinarske vrste jela, smrča i bor. Raznovrsnost šumske vegetacije obogaćuju brojne vrste lekovitog bilja i šumskog cveća. Poseban ponos ovog kraja čini endemična cvetnica Srpska ramonda, koja raste na Mokroj gori, u kanjonu Crne Rijeke.

Mokru goru karakteriše bogat biodiverzitet. Zastupljene su gotovo sve vrste divljači tipične za širi region Balkana. Od ptica se najčešće sreću različite vrste močvarica: divlja patka, siva čaplja, liska, barska šljuka, gnjurac, kormoran, a poslednjih godina pojavljuje se i jato belih labudova. Iz porodice orlova sreću se jastreb, orao krstaš, soko, mišar; od grabljivica još i sova ušara i velika sova; iz porodice koka su prisutne prepelice, jarebice, leštarka i poseban ponos ovog kraja, veliki tetreb koji predstavlja najveću pticu na Balkanu. Od sisara su zastupljene krznašice: veverica, sivi puh, lasica, tvor, kuna zlatica i kuna belica, divlja mačka i lisica. Od sitne divljači se po brojnosti ističe zec, a od krupnije divljači znatno su zastupljene srne, divlja svinja, vuk i medved. S obzirom na to da je poslednjih decenija populacija medveda kod nas i u Evropi veoma proređena, važno je istaknuti da se mrki medved može sresti na području planine Mokra gora. Mrki medved je najkrupnija evropska vrsta zveri i ujedno spada u najkrupnije predatore na zemlji. Dostiže visinu od 100 – 120 cm, dužinu 200 -250 cm i težinu 180 – 300 kg.

Inicijativa za razvoj turizma u Zubinom Potoku - Outdoor In

I pored toga što je turizam bio integralni deo strateških dokumenata opštine Zubin Potok, na njegovm razvoju se nije značajno radilo do 2013. godine. Uz finansijsku podršku Evropske unije na Kosovu, InTER je 2013. godine pokrenuo projekat **Outdoor In – Razvoj turizma u opštini Zubin Potok** sa ciljem da se iskoristi prirodni potencijal ovog područja za razvoj turizma. Akcenat je stavljen na unapređenje uslova turističke infrastrukture, povećanje kapaciteta pružalaca usluga i promovisanje turističkog potencijala radi pokretanja aktivnosti koje stvaraju turizam. Projekat je realizovan u saradnji sa opštinom Zubin Potok. U februaru 2015, nakon završetka projekta Outdoor In je nastavio da funkcioniše kao inicijativa u okviru koje je realizovan veliki broj projekata i aktivnosti koje su imali za cilj afirmaciju i razvoj Zubinog Potoka kao turističke destinacije.

Dok je opšti cilj inicijative bio da se razvije turistička infrastruktura, konkretni rezultati su doveli do realnog uticaja na datu sredinu, naročito u domenu ispunjavanja socijalne

komponente održivog razvoja. Primera radi, na jezeru Gazivode izgrađeni su plaža i igralište za decu, kao i veštački zid za aktivnosti slobodnog penjanja, dok su brojne staze za šetnju i bicikle sada označene i sadrže mesta za odmor. Danas u tim atrakcijama mogu da uživaju meštani i posetioци ovog područja, i u tom kontekstu razvijeni turistički proizvodi doprinose većoj interakciji u samoj zajednici, ali i interakciji lokalne zajednice sa posetiocima. U prilog tome govori i činjenica da je u okviru ove inicijative, opština Zubin Potok, između ostalog, bila domaćin dva međunarodna letnja kampa i regionalnih takmičenja u ekstremnim sportovima i šetnji kroz prirodu tokom 2013. i 2014. godine. Na ovaj način je, osim uključivanja mladih i lokalne zajednice u razvoj turizma, iskorišćena prilika da se sever Kosova promoviše kao atraktivna destinacija za avanturistički turizam.

U odnosu na period pre pokretanja inicijative Outdoor In, sada u opštini Zubin Potok postoji strategija za razvoj turizma i uspostavljena je mreža pružalaca usluga u oblasti turizma, kako bi se stvari nadovezale na prvobitnu podršku i doprinele održivom razvoju turizma u ovom području. Dodatno, Outdoor In je tokom svih godina od nastanka nastavio da aktivno promoviše ovaj region preko internet sajta i društvenih mreža kao destinaciju za aktivni turizam.

Zadovoljavanjem lokalnih potreba na severu Kosova, kroz ovu inicijativu su povećane prilike da se mladi uključe u aktivnosti na otvorenom i stimuliše međuetnička komunikaciju između ljudi koji žive u ovoj sredini, što stvara pozitivniju sliku o Zubinom Potoku. Čineći to, podržava se i lokalni privredni razvoj i, takođe, doprinosi se radu na zaštiti životne sredine, dodatno podstičući realizaciju različitih projekata u oblasti razvoja turizma.

Turistički potencijali i proizvodi

Predeoni lik Mokre gore – lepote Balkana, kako ju je svojevremeno nazvao čuveni geograf Jovan Cvijić, sa svojim osobenim turističkim vrednostima i odlikama, kao i hidroakumulacija jezera Gazivode koje je nastalo pregrađivanjem reke Ibar, najvažniji su i prepoznatljiviji motivi – turistički ukrasi i imidž opštine Zubin Potok.

Posebno vredna rekreativno-turistička odlika ovog kraja je mirna, pejzažno i estetski i dekorativno oblikovana sredina, sa dosta zastupljenim retkim biljnim i životinjskim svetom. Stoga su u letnjoj polovini godine ovi predeli veoma pogodni za rekreativne šetnje, kraće izlete i planinarenje, a tokom zime za smelije planinare i lovce.

Saglasno utvrđenim rekreativno-klimatskim vrednostima i odlikama osnovnih turističkih motiva i dosadašnjem razvoju turizma, u opštini Zubin Potok mogu se utvrditi i odgovarajući oblici, odnosno vrste turizma za koje bi mogla postojati tražnja na turističkom tržištu, u zavisnosti od postojanja odgovarajućih materijalnih i organizaciono-poslovnih mogućnosti i uslova. U Zubinom Potoku su već razvijeni sadržaji aktivnog turizma na planini Mokra gora i jezeru Gazivode, kao i na reci Ibar.

U sklopu aktivnog turizma najzastupljeniji su planinarenje, biciklizam i brdski biciklizam, kajaking, paraglajding, lov i ribolov, kao i atraktivni turistički proizvod Via Ferrata Berim.

Via Ferrata Berim

Via Ferrata Berim je najnapredniji i najatraktivniji turistički proizvod u Zubinom Potoku. Sam naziv „Via Ferrata” potiče iz italijanskog jezika i prevodi se kao „čelični put“. Via Ferrata je smeštena na stenama Berima na planini Mokra gora. Nalazi se na 25km od Zubinog Potoka. Put do Via Ferrate vodi preko brane Gazivode, dalje preko sela Kovače, a potom makadamskim putem do Previjske a zatim i do samog podnožja Berima.

Ova turistička atrakcija je napravljena tako da naizgled nepristupačne stene mogu osvojiti svi zainteresovani turisti, a ne samoiskusni penjači. Malo dobre volje, avanturistički duh i minimalna fizička spremnost su dovoljni za prelazak staze od 4 kilometra na stenama Berima. Horizontalni i vertikalni usponi, pećina, viseći most dužine 24 metra, a zatim i čelična sajla od 9 metara – atrakcije su koje čine ovu Via Ferratu posebnom. Via Ferrata Berim je jedna od najdužih na svetu, svakako najduža u ovom delu Evrope.

Via Ferrata počinje planinskom stazom od logističkog kampa, prolazi ispod Berimskih stena i odvaja se uskom stazom do prvog vertikalnog odseka. Prvi vertikalni odsek je dugačak oko 80 metara i vodi do pećine sa klupom postavljenom na ivici, sa predivnim pogledom na okolni pejzaž. Via Ferrata dalje ide vertikalnim usponom kroz pećinu i nastavlja se do prvog vrha Berima na visini od oko 160m visine od početne tačke. Ova tačka predstavlja prvi izlaz za logistički kamp. Via Ferrata ide dalje do drugog vrha Berima sa sledećim vertikalnim odsekom. Ovaj deo Via Ferrate uključuje horizontalni deo koji pruža potpuno drugačije iskustvo od uspona na prethodnim vertikalnim odsecima. Drugi vrh je na 1520 m nadmorske visine ili oko 300m visinske razlike od početne tačke. Tu se nalazi odmaralište pogodno za fotografisanje prelepih pejzaža Ibarskog Kolašina, Rogozne i Kopaonika, a vidi se i mali deo jezera Gazivode. Ovde se nalazi drugi izlaz sa Via Ferrate i staza se nastavlja niz strmu padinu do logističkog kampa.

Via Ferrata dalje nastavlja do trećeg i četvrtog, poslednjeg, vrha Berima gde se završava ova turistička atrakcija. Penjanje se dalje, od drugog vrha, nastavlja vertikalnim penjanjem ali sa manjim brojem veštačkih gazova, te je samo penjanje tehnički zahtevnije, i od penjača traži povećanu pažnju i aktivira sva čula. U ovom delu ferrate potrebno je koristiti prirodne gazove i hvatove, odnosno stenu, više nego u prva dva dela via ferrate. Kako se penjanje nastavlja, tako se penjačima otvaraju novi vidici i pogled im seže i do Prokletija i Kopaonika, a jezero Gazivode se otkriva svakim metrom sve više i njegova očaravajuća boja pleni sa visina Berima. Završetak ove deonice je hod po grebenu kojim se dolazi do trećeg vrha odakle se otvara pogled na dva viseća mosta iznad provalije koji predstavljaju pravu atrakciju ovog čeličnog puta i koji čekaju penjače u nastavku penjanja i pohodu na sam vrh Berima i kraj via ferrate. Prvi most je dužine 27 metara i na njemu je postavljeno 56 gazišta preko kojih je

potrebno “pregaziti” kako bi se došlo do drugog mosta koji predstavlja “hodanje po žici” u dužini od 9 metara. Nakon ovih izazova, Via Ferrata prati greben do poslednje vertikale nakon koje se završava ova turistička atrakcija. Na kraju ostaje uživanje u fantastičnom pogledu sa vrha Berima, na visini od 1733 m. Silaz predstavlja obeleženu šumsku stazu.

Zahvaljujući velikim naporima u promociji Via Ferrate Berim, ona je postala jedan od najprepoznatljivijih turističkih proizvoda na Balkanu. Poznati svetki magazin *Lonely planet* okarakterisao Via Ferratu Berim kao jednu od najznačajnijih u Evropi a u najnovijem Turističkom vodiču za Zapadni Balkan Zubin Potok je svrstao među deset “manje poznatih destinacija”. Takođe, i drugi mediji iz celog sveta pišu o Ibarskom Kolašinu kao atraktivnoj destinaciji koja se mora obići. Tokom prethodne četiri godine Via Ferratu Berim posetilo je oko 1200 turista iz regiona i čitavog sveta, što dodatno govori o njenoj atraktivnosti.

Planinarenje

Na delu planine Mokra gora koja pripada opštini Zubin Potok postoji preko 100km obeleženih planinarskih staza. Staze su različitih kategorija, tako da su prilagođene različitim tipovima planinara. Među vrhovima najatraktivniji je Berim (1731m.n.v) na Mokroj gori.

Tokom 2019. godine trasirana je deonica trans-balkanske planinarske staze “Via Dinarica” u ukupnoj dužini od 105km, koja ide od mesta Boge u Rugovskoj klisuri iznad Peći do Zubinog Potoka. Ovom planinarskom stazom Zubin Potok postaje značajan deo najvažnije inicijative za razvoj komercijalnog i rekreativnog planinarenja na Balkanu.

Biciklizam i brdski biciklizam

Jezero Gazivode i okolne planine predstavljaju pravi raj za brdski biciklizam. Ibarski Kolašin nudi sve, od laganih staza oko jezera i okolnih sela do veoma zahtevnih staza na brdima planine Mokra gora, koje je poznata po brojnim izvorima i planinskim jezerima kao ipejzažim sa dugim livadama i zimzelenim šumama. Lepota Ibarskog Kolašina se može doživeti kroz više od 120 km biciklističkih staza različite težine, a biciklisti ih mogu kombinovati na način kako bi vožnja bila najprikladnija njihovim veštinama i željama.

Kajaking

U Zubinom Potoku se nalazi veći deo jezera Gazivode, jednog od najvećih i najdubljih veštačkih na Balkanu. Jezero nudi odlične uslove za kajaking koji se može organizovati na otvorenom jezeru ili na nekim od brojnih kanala na početku ili na kraju jezera. Kajaking se može kombinovati sa nekim drugim aktivnostima, kao što su plivanje, u letnjim mesecima, ili ribolov, tokom cele godine. Trenutno se u turističkoj ponudi nalaze 4 kajaka koja se mogu iznajmiti tokom čitave godine.

Lov i ribolov

Lov danas predstavlja rekreaciju, atrakciju, strast. Lovci su nekada lovili zbog preživljavanja i da bi se prehranili, a danas zbog zabave u slobodno vreme. Planina Mokra gora sa svojim obroncima glavno je mesto boravka divljači i sastajanja lovaca zarad dobrog ulova. Kao što je prethodno u radu napomenuto, na teritoriji planine Mokra gora borave retke životinjske vrste poput medveda i velikog tetreba.

Lovni turizam bi prema ovim prirodnim uslovima mogao da postane perspektivna i vrlo rentabilna privredno-turistička delatnost, ukoliko bi se merama zaštite i obnove populacije divljači poboljšao kapacitet lovišta i pripremao uzgoj određene vrste divljači u ograđenim lovištima. Pod ovim uslovima, lov bi mogao da dobije karakteristike inostranog lovnog turizma. A kako je opšte poznato da je lov jedan od najskupljih sportova i da ljubitelji iz celog sveta rado posećuju atraktivne destinacije, u ovoj činjenici bi se mogla tražiti šansa za više ulaganja u razvoj lovnog turizma. Trenutno je lov u ovom području dozvoljen samo po jasno definisanim pravilima i propisima i samo u određenim mesecima. Za praćenje lovne aktivnosti zaduženo je Lovačko udruženje Berim - Zubin Potok, jedno od najstarijih udruženja na ovim prostorima.

Jedna od najpogodnijih destinacija za ribolovce je svakako jezero Gazivode, bogato ribom, mirno i dovoljno veliko da ugosti sve zainteresovane ribolovce, kako one profesionalne tako i one koji su tu rekreativno. Tokom cele godine jezero posećuju ribolovci i neretko se dešava da ulovi budu toliki da se jedva mogu podići – šaran od 25 kg, zatim smuđ, klen, deverika. Ništa manje bogata ribom nije ni reka Ibar, a postoji i ribnjak koji radi tokom cele godine, koji je smešten nedaleko od same brane na jezeru Gazivode i do njega se jednostavno dolazi glavnim magistralnim putem.

Praćenje trendova i potreba turista

Počevši od 2015. godine, svake druge godine InTER sprovodi istraživanje o trendovima i potrebama turista koji posećuju Ibarski Kolašin. Trendovi se prate kroz popunjavanje onlajn upitnika. Upitnik je namenjen posetiocima i potencijalnim turistima ovog regiona, koji na ovaj način dobijaju priliku da iskažu svoje preferencije prema različitim tipovima turističkih aktivnosti. Putem ovih upitnika teži se utvrđivanju profila turista koji prepoznaju Ibarski Kolašin kao atraktivnu turističku destinaciju, njihove motivacije za posetu ovom kraju, aktivnosti u kojima bi želeli da učestvuju tokom boravka, ali i novčanih sredstava koja planiraju da izdvoje prilikom boravka. Pristigli rezultati se obrađuju i predstavljaju u formi izveštaja koji služi za definisanje novih i razvoj postojećih turističkih paketa.

Na osnovu podataka dobijenih kroz upitnik koji je sproveden 2019. godine i njihovog poređenja sa podacima iz prethodnih godina, moguće je identifikovati određene promene u odnosu turista prema ovoj destinaciji i njihovim potrebama.

Posetioci i potencijalni turisti koji su učestvovali u prikupljanju podataka su izrazili veliku zainteresovanost za posetu Ibarskom Kolašinu, i njihovo interesovanje je konstantno iz godine u godinu. Kada govorimo o profilu potencijalnih posetilaca, primetno je da se fokus starosnih grupa promenio, pa je tako zabeležen rast interesovanja za turističku ponudu Ibarskog Kolašina među populacijom između 30-39 godina.

Premda su analize prikupljenih podataka iz prethodnih godina pokazivale da posetioci dolaze u ovaj kraj iz različitih razloga, poslednji podaci ukazuju da je najčešći razlog posete turizam. Turizam kao svrha posete beleži rast sa 50 na 70 procenata, što je značajan pokazatelj kvaliteta i atraktivnosti postojeće turističke ponude.

Imajući u vidu prirodne resurse koji su u funkciji razvoja turizma, proleće i leto su periodi godine kada se turisti najčešće odlučuju za boravak u Ibarskom Kolašinu. Kako dolaze iz najrazličitijih krajeva zemlje i regiona, najčešće se odlučuju za dolazak sopstvenim prevozom, ali je u protekloj godini identifikovan i značajan porast zainteresovanosti za organizovanom vrstom prevoza. Ovakav trend ne odstupa od činjenice da najveći broj posetilaca dolazi u grupi sa prijateljima.

Među zainteresovanim posetiocima najviše je onih koji bi svoj boravak bazirali na noćenju u prirodnom okruženju, kao što su bungalovi i vikendice na obali jezera. Iako ovaj trend ide u istom smeru od kada se prate potrebe turista, i dalje postoji problem nedostatka smeštajnih kapaciteta ovog tipa. Ovaj problem dodatno dobija na važnosti ukoliko se istakne činjenica da je iz godine u godinu primetan porast u visini planiranih sredstava koji bi turisti izdvojili za noćenje u željenom smeštaju. Poređenja radi, tokom 2017-2018. godine, svega 19% posetilaca je bilo spremno da za smeštaj u Ibarskom Kolašinu izdvoji između 6-10 EUR, dok podaci iz poslednje godine pokazuju da je taj procenat povećan na 41%.

Kao najatraktivnije aktivnosti iz turističke ponude, izdvojili su se Via Ferrata Berim, planinarenje i brdski biciklizam, kajaking i paraglajding, kampovanje, rafting Ibrom, ali je i značajna zainteresovanost iskazana i za posete kulturno-istorijskom nasleđu i verskim objektima ovog kraja. Imajući u vidu da je turistička ponuda unapređivana, povećava se i broj posetilaca koji su spremni da izdvoje veću sumu novca za određeni turistički proizvod ili pak ceo turistički paket. U toj činjenici treba prepoznati šansu za budući razvoj turizma koji bi ujedno mogao doprineti ekonomskom osnaživanju ovog područja.

Prilikom prikupljanja podataka kroz upitnike, posetioci i potencijalni turisti su neretko imali konstruktivne sugestije kada je u pitanju dalji rad na razvoju turizma u Ibarskom Kolašinu. Među njima su se svakako izdvojile preporuke u vezi sa prilagođavanjem smeštajnih kapaciteta potrebama i broju turista, kao i unapređivanjem usluge u ugostiteljskim objektima. To bi se moglo podvesti pod potvrđivanje potrebe za snažnijim razvojem privatnog sektora u oblasti turizma, gde bi se, između ostalog, izgradili novi i renovirali postojeći ugostiteljski objekti. Kada je reč o pružanju usluga, na osnovu sugestija posetilaca moglo se zaključiti da je takođe potrebno raditi na unapređenju ljudskih resursa za rad u turizmu, gde se misli na to da je lokalnoj zajednici potrebna dodatna edukacija za uspešnije bavljenje turizmom. Pored

toga, identifikovana je i potreba za unapređenjem putne infrastrukture, imajući u vidu da su najatraktivniji turistički proizvodi udaljeni od samog centra Zubinog Potoka i da je do njih putna mreža nedovoljno razvijena. Što se tiče samog sadržaja turističke ponude, analiza podataka je pokazala da bi posetiocima ovog kraja, s obzirom na postojeću sportsku infrastrukturu, bilo veoma interesantno da se organizuju dodatne sportske, ali i kulturne manifestacije. Kao “horizontalna” sugestija prepoznat je značaj zaštite životne sredine za razvoj turizma u ovom kraju, a podjednako se odnosi na to da dodatne napore u tom smeru treba da ulažu, kako lokalna samouprava, tako i lokalno stanovništvo i svi posetioci.

I pored toga što uočavaju određene manjkavosti i nedostatke, posetioci svojim sugestijama pomažu da se usmeri rad na razvoju turizma, ali i prenoseći svoja pozitivna iskustva doprinose razbijanju predrasuda o ovom kraju koje su stečene na osnovu slike koja se prenosi u medijima. U godinama koje slede, svakako treba nastaviti sa aktivnostima na izgradnji pozitivnog brenda i promociji Ibarskog Kolašina kao atraktivne destinacije za razvoj aktivnog turizma.

TURIZAM U OPŠTINI PEĆ

Postoji tradicija u razvoju turizma u opštini Peć. Uglavnom je fokus na planinski turizam zbog velikog prirodnog potencijala. Planinarenje koje se razvijalo na ovom području predstavljalo je podsticaj za privlačenje turista. Upravo u opštini Peć je osnovano prvo planinarsko društvo na Kosovu i to davne 1928. godine. U Peći su prisutne i druge vrste turizma, kao što su hodočasni i verski turizam zbog prisustva Pečke patrijaršije i drugih verskih objekata različitih konfesija, zdravstveni turizam koji se razvija na potencijalima Pečke banje, a takođe i tranzitni turizam zbog geografskog položaja i dobre povezanosti između zapadne i istočne Evrope. Poslednjih godina, ubrzano se razvija i aktivni turizam koji svojim posetiocima nudi razne jedinstvene atrakcije, poput 3 Via Ferrate, Zip Line-a i Avantura Parka.

Turistički potencijali i proizvodi

Na osnovu postojećih turističkih potencijala opština Peć je podeljena u 4 turističke zone: Turistička zona Rugova, Turistička zona Beli Drim (Radavci), Gradska zona Peći i Zona obrazovanja, sporta i turizma (OST). One su posebne po tome da nijedna od ovih zona ne može funkcionisati bez povezanosti sa ostalima. Takođe je značajno da se turizam u opštini Peć zasniva na održivom razvoju gde su sve zone međusobno povezane i njima se koordinira na način da se obezbeđuje međusobna podrška, podrazumevajući i uključivanje lokalnog stanovništva.

Među područjima koja imaju najveći potencijal za razvoj turizma su zona planine Rugova i zona Radavci (Beli Drim), koje se razlikuju u smislu prirodnog potencijala i mogućnosti za razvoj različitih vrsta turizma. Gradska zona nudi mogućnosti za razvoj kulturnog turizma što je jedna od prvih tačaka sa kojom će se turisti susresti, pa je ovaj potencijal veoma važan za opštinu Peć u objedinjavanju turističke ponude, dok je Zona OST takođe važno područje, naročito jer je u planu razvoj projekta „Ski centar Borea“, koji će uključivati sektore obrazovanja i sporta. Svaka od ovih zona poseduje različite turističke potencijale i u njima su razvijeni različiti turistički proizvodi, čiji je opis dat u nastavku teksta.

Turistička zona Rugova nalazi se severozapadno od Peći i predstavlja područje sa najvećim prirodnim potencijalima za razvoj turizma u Peći. Prirodne lepote koje se nalaze u ovom kraju nalaze se na teritoriji od 32 500 hektara koja je deo nacionalnog parka „*Prokletije/Bjeshket e Nemuna*“ i istovremeno predstavlja najveće i najlepše područje ovog nacionalnog parka.

Ono što ovo područje čini još atraktivnijim je blizina centra Peći, gde se na samo jedan kilometar od centra može pristupiti zaštićenom području Rugovske klisure. Dakle, glavna atrakcija na ovom području je Rugovska klisura (kanjon) koja se izdvaja kao jedinstveni prirodni spomenik ne samo na Kosovu, već i šire, i sa površinom od 4301 hektara je zakonom zaštićena od 1988. godine.

Dužina klisure je 13 km i kroz nju protiče reka Pećka bBistrica koja nastaje od izvora drugih vodotokova na različitim mestima Rugove. Ogromne stene koje se uzdižu uz klisuru dostižu visinu i do 1000m i na njima se mogu videti slapovi, pećine i bogata flora. Jedno od najatraktivnijih područja za rekreaciju poznato pod nazivom "Bubavci" nalazi se na samom ulazu u klisuru. Ovo područje je takođe zakonom zaštićeno kao botaničko područje, a karakteriše ga endemično-reliktna vrsta cveća – Balkanska forsitija (*Forsythia Europea*). Pećki planinski turistički potencijal nalazi se u oblasti 13 sela Rugove koja se prostiru na nadmorskim visinama od 1000 do 1800m. Turistički potencijali koji se mogu izdvojiti u ovom turističkom području su 2 jezera na nadmorskoj visini od 1860m, planinski vrhovi poput Hajle (2403m) i Žutog kamena (2522m), brojne pećine, od kojih posebno istražena pećina "Velika klisura" dugačka 13km. Oblast karakteriše raznolikost flore sa preko 1500 identifikovanih vrsta i bogata fauna od koje se mogu pomenuti najkarakterističnije vrste, kao što su ris, mrki medved, jelen, koza, planinski orao i veliki tetreb, čime je ovo područje istaknuto kao područje sa najviše turističkih atrakcija u Peći.¹⁸

Turistička zona Beli Drim (Radavci) takođe je atraktivno područje sa velikim potencijalom za razvoj turizma u opštini Peć. Imajući u vidu prirodne vrednosti ovog područja, predviđeno je da se na ovom području razvije ekološki i seoski turizam kao dve vrste turizma koje će uticati na razvoj održivog turizma u opštini Peć. Fokus u ovom području je na vodopadu Beli Drim, koji je dugačak 30 metara i predstavlja jedinstven vodopad na Kosovu koji privlači u velikom broju domaće i strane turiste. Na ovom području se nalazi izvor Belog Drima koji stvara jednu od najvećih reka na Kosovu. U ovoj zoni je i pećina Radavac, koja je poznata i pod nazivom "Uspavana lepotica", a koja je otvorena za turističke posete. Celo ovo područje, odnosno zona sa površinom od 89.94 hektara, zaštićena je zakonom od 1983. godine.¹⁹

Karakteristika ovog područja je kanjon Radavac koji je stvorila reka Beli Drim. Duž ovog kanjona, meštani su otvorili restorane koji nude odličnu uslugu a specijalitet je pastrmka. Prirodne vrednosti ovog područja odnose se ne samo na opštinu Peć, već i na opštinu Rožaje u Crnoj Gori, a povezanost ovih prirodnih potencijala utiče na razvoj turizma, ne samo lokalno, nego i regionalno. Turistički proizvodi u okolini ove zone uključuju planinarenje, brdski biciklizam, paraglajding, seoski turizam i kulturnu baštinu.

¹⁸ Vrednosti prirodne baštine Kosova, Ministarstvo za zaštitu životne sredine i prostorno planiranje, 2005 Priština, dostupno na <https://bit.ly/316VJjt>

¹⁹ Studija opravdanosti za proglašavanje zone nacionalnim parkom, Ministarstvo zaštite životne sredine i prostornog planiranja, Priština 2003, dostupno na <https://bit.ly/2tLnD8B>

Gradska zona Peći nudi turističku kulturnu stazu koja uključuje bogatu istoriju razvoja Peći od ilirskih vremena do danas. Ovde postoji značajno kulturno-istorijsko nasleđe, od arheološke baštine ilirskog doba koja se može posetiti u Pećkom muzeju, arhitektonskog nasleđa kao i karakterističnih starih kuća i kula, istorijskog kompleksa Mlina Hadži Zeka, preko crkava, džamija i tekija, do hamama i slično. Etnološka baština, kao što su zanati, tradicionalna odeća, folklor, tradicionalne igre iz Rugove, tradicionalna hrana i običaji, predstavljeni su u Pećkom muzeju. Ovo područje se ističe kulturnim potencijalom koji se nudi kao deo turističke ponude.

Zona OST (obrazovanje, sport i turizam) je oblast koja okuplja sva tri različita sektora - obrazovanje, sport i turizam. Planirano je da se ovo područje razvije u južnom delu Peći, na putu ka Dečanima. Glavni potencijal leži u mogućnosti razvoja skijališta „Borea“ koji će biti turistički centar tokom zimske sezone i sadržaće žičare i ski staze, dok će se tokom letnje sezone koristiti za razvoj planinarskih proizvoda, planinarenje, brdski biciklizam, penjanje po stenama, paragliding, jahanje, biciklizam i još mnogo toga. Javni univerzitet „Hadži Zeka“ je sada integrisan u ovo područje i prepoznat je kao veliki potencijal koji će omogućiti učešće studenata u razvoju ovog centra. Osim toga predviđa izgradnju stadiona, sportske dvorane, teniskih terena i slično, koje će, pred studenata, istovremeno moći da koriste i turisti za rekreaciju i sportske aktivnosti.

Dakle, planinski potencijal, blizina grada, integracija drugih sektora kao što su obrazovanje, sport, kulturna baština i povezivanje sa drugim oblastima, čine ovo područje veoma atraktivnim što utiče i na privlačnost na tržištu u regionu i čitavoj Evropi.

Kao što je već napomenuto, opština Peć ima bogatu turističku ponudu, u kojoj se naročito izdvajaju turistički proizvodi u oblasti aktivnog turizma. Među njima su najzastupljeniji planinarenje, slobodno penjanje, hodanje na krpljama,²⁰ alpsko skijanje, kao i atraktivni turistički proizvodi Via Ferrata i Zip lajn.

Via Ferrate Ari, Mat i Marimangat

Ari i Mat su prve dve Via Ferrate izgrađene na Kosovu. Via ferrata Mat ide paralelno sa rekam, a Ari je napravljena da bude vertikalna.

Via Ferrata Ari je najnapredniji avanturistički proizvod u Peći. Iako je ovakva aktivnost adrenalinska, za penjanje nije potrebna prethodna obuka. Oko 90 procenata penjača koji su peli Via Ferratu Ari su tom prilikom bili prvi put na via ferratu. Za ovu via ferratu penjači kažu da srce kuca ubrzano dok se okomito penjete uz metalne stepenice visoko iznad Rugovske klisure. Prilikom penjanja, pružaju se fantastični prizori okolnih planina.

²⁰ Eng. *Snowshoeing*

Via Ferrata Mat je novija staza izgrađena nakon Via Ferrate Ari, koja ima lakšu horizontalnu putanju paralelno sa rekam i sa nje se pružaju prelepi pogledi na kanjon. Težina penjanja obe ferate je ista, ali ipak svaka ima svoj jedinstveni šarm.

Via Ferrata Marimangat je najveća Via Ferrata u Peći i ima viseći, tzv. Tibetanski most od 40 metara dužine i 60 metara visine. Ova ferata počinje sa tim mostom a penjanje traje između 3 i 4 sata. Za ovu via ferratu, osim velikog entuzijazma, potrebna je fizička snaga, s obzirom na to da je ona mnogo duža od druge dve ferate. Via Ferrata Marimangat je otvorena u jesen 2019. godine.

Važno je napomenuti da ni za jednu via ferratu u Peći nije potrebno prethodno iskustvo u penjanju. Pre početka penjači dobijaju sve tehničke i bezbednosne informacije. Kompanija koja prodaje uslugu penjanja na via ferrati nudi opremu napravljenu u Evropskoj uniji, sertifikovanu po EU standardima. Komplet opreme se sastoji od šlema, sigurnosnog pojasa i seta za penjanje via ferrate. Ukoliko penjač ima takve zahteve, opremu može sačinjavati i rukavice.

Zip-lajn Marimangat

Tirolska traverza ili zip lajn izgrađen je pod nadzorom međunarodnih stručnjaka, a nakon toga je sertifikovan od strane međunarodnog konsultanta. Zip lajn ide paralelno sa rekam i klisurom, pružajući ptičiju perspektivu na klisuru.

Zip lajn u Peći je najduži u regionu. Dužina od 700 metara pređe se za manje od jednog minuta. Ovo iskustvo pružiće vam najbolji pogled na Rugovsku klisuru. Za zip lajn se koristi oprema proizvedena u SAD, i njime upravlja profesionalno obučeno osoblje. Iz grada do zip lajna se može doći automobilom ili pešaka tako što će se jednostavno prošetati predelima koji su označeni kao “staza zdravlja”.

Slobodno penjanje

Rugovska klisura ima veoma atraktivne i pogodne stene za penjanje, gde su lokalni, ali i nostrani penjači nekoliko ruta, različite težine. U godinama iza nas, ove rute su se pravile i u blizini lokalnih puteva, tako da za ovu vrstu aktivnosti penjači ne treba da idu duboko u planinu. Najveći broj ruta kreće iz klisure, koja se nalazi na petom kilometru od grada Peći, dok su ostale u blizini sela Drelja i Alagina Reka. Oprema za penjanje se može iznajmiti kod lokalnih turističkih operatera, dok lokalni penjački klubovi pružaju i uslugu partnera, odnosno vodiča za penjanje.

Planinarenje

U regionu Peći postoji veliki broj mogućnosti za planinarenje. Grad je okružen planinama i do njih se može doći direktno iz grada u slučaju lakših tura, dok je za ozbiljnije ture potrebna vožnja automobilom u trajanju od 20 do 40 minuta. Planinariti se može samostalno ili sa vodičem. Iz Peći se možete povezati na planinarske rute Vrhovi Balkana i Via Dinarika. Planinarska ruta iz Peći povezana je i sa Rugovskom klisurom kao delom Prokletija. Ova klisura deo je Prokletija i obuhvata region oko korita reke Pečke Bistrice. Ovi vrhovi, litice i doline, na kojima se nalazi 13 sela, uglavnom su naseljeni samo tokom leta. Najzanimljivije planinarenje na Rugovi je vrh Hajla, visok 2403m. Ovaj vrh takođe označava granicu sa Crnom Gorom. Ovo je stenoviti planinski greben okružen šumom i poljima. Bogat je florom i faunom. Takođe, u određenim mesecima tokom godine koristi se i kao pašnjak.

Hodanje na krpljama (Snowshoeing)

Snowshoeing je jedna od atraktivnijih ponuda u Pećkom regionu, imajući u vidu da je priroda podarila staze koje su pogodne za ovu aktivnost. Najpogodniji tereni se nalaze u blizini sela Boge i Kosutan. Kada u ovom delu ima snega, veliki broj turističkih operatera uvrsti ovu aktivnost u svoju ponudu. Uglavnom je to jednodnevna tura koja može da se kombinuje i sa zimskim usponom na vrhove Prokletija. Međutim, ovakve ture mogu trajati i po nekoliko dana. Za ovu aktivnost turistički operateri obezbeđuju adekvatnu opremu koja podrazumeva snowshoes i štapove za hodanje, i drugu potrebnu opremu.

Alpsko skijanje

U regionu postoji manje skijalište koje uglavnom služi za lokalnim posetiocima ali i stranim gostima. Međutim, u okolini Peći postoje veliki potencijal za razvoj zimskih sportova. Nekoliko kompanija ima obučene vodiče i nude ski touring proizvode kojima se povezuju sa Crnom Gorom, bilo prema Rožajima ili prema Plavu. Najatraktivnije destinacije se nalaze na Hajli, u rejonu sela Boge, Lumbardi i Miliševci. Slobodno skijanje se nudi na planini Đeravica gde usluge nudi međunarodna kompanija koja u ponudi ima ekskluzivne ture sa helikopterskim spuštanjem na vrh ove planine.

Avantura park

Avantura park u Peći je prvi avanturistički park na Kosovu, otvoren u maju 2017. godine. Avanturistički park se nalazi na 780 metara nadmorske visine i prvi je park za zabavu na otvorenom ove vrste. Posetioci mogu uživati u različitim vazdušnim platformama, različitih nivoa težine, merdevinama od konopca, u velikoj ljuljašci visokoj 17 metara, ali takođe i u jahanju konja. Avantura park svojim sadržajem značajno obogaćuje turističku ponudu Peći.

Pećine i speleologija

Peć nudi mogućnost istraživanja dve pećine: Uspavana lepotica i Velika klisura. Velika klisura je jedna od najvećih i najzanimljivijih pećina na Balkanu. Poseta ovoj pećini je posebno iskustvo i zahteva posebnu opremu koju obezbeđuju lokalni operateri. Grupe su male, sa najviše 5 ljudi po vodiču, a poseta zahteva blago penjanje. Od opreme su neophodne lampe, čizme i kacige. Pećina nije otvorena za nezavisne turističke posete. Ovaj turistički proizvod predstavlja jedinstveno avanturističko-speleološko iskustvo.

Uspavana lepotica je druga pećina koju mogu posetiti turisti. Nakon poslednjih istraživanja u maju 2017. godine, utvrđeno je da je ova pećina dugačka oko 3650 m. Pogodna je za sve uzraste i nije potrebna posebna oprema. Tokom posete hoda se stepenicama i stazama u pećini. Ovo je kratka, ali zanimljiva poseta.

Lokalni speleološki turistički operater nudi i dodatne usluge prilikom posete ove pećine. Za sve koji žele rekreaciju i opuštanje u miru i tišini, šetnje kroz pećine su idealno rešenje. Ono što je posebno kod poseta pećinama je to što se organizuju za manje grupe i vode kroz delove pećina koji nisu otvoreni za masovne posete. Za posetu pećinama obavezan je vodič, kao i osnovna oprema: kaciga, lampe, čizme i rukavice. Posete su pogodne za parove, grupe prijatelja, kolege sa posla i školsku decu, pa ove šetnje, kao aktivnost kroz koju se zajedno istražuje i deli iskustvo predstavljaju putovanje kroz podzemni svet i pravo su zadovoljstvo.

UTICAJ TURIZMA NA DESTINACIJU

Karakteristike održivog turizma su minimalizovanje negativnih privrednih, ekoloških i društvenih uticaja i generisanje veće privredne dobiti za lokalno društvo, čime se povećava dobrobit stanovništva i zaposlenost i osigurava mogućnost uključivanja lokalnog stanovništva u turizam. Lokalno stanovništvo bi trebalo da se uključuje i u odlučivanju, čime se utiče na svakodnevni život i kvalitet življenja, doprinosi se očuvanju prirodne i kulturne baštine, pruža se trajan i nezaboravan doživljaj turistima u kontaktu sa lokalnim stanovništvom, a veze izgrađene između turista i lokalnog stanovništva jačaju identitet stanovništva i poverenje prema turistima koji stižu u njihovu sredinu.

Ekonomski pozitivni uticaji razvoja turizma su nova radna mesta, porast prihoda stanovništva, razvoj lokalne ekonomije, podsticanje proizvodnje dobara na lokalnom nivou, porast prihoda od poreza na lokalnom nivou, a samim tim i rast životnog standarda. Pozitivni uticaji koje turizam može ostvariti na kvalitet života su promovisanje dobrobiti lokalne zajednice, podrška edukaciji i podsticanje daljeg razvoja kulture, zanatstva i umetnosti, kao i podizanje nivoa znanja i obrazovanja, što je svakako veoma poželjno i potrebno kada se radi o razvoju turizma u opštinama Zubin Potok i Peć.

Međutim, neophodno je napomenuti da se tokom procesa razvoja turizma mogu javiti i negativne posledice koje bi imale negativan uticaj na razvoj destinacije. Primera radi, neadekvatno planiranje, nedostatak strategije, nedostatak infrastrukture i visoki zahtevi tržišta mogu imati negativne posledice na uticaj održivog razvoja destinacije. Takođe, brzi razvoj negativno utiče na životnu sredinu, stvarajući probleme u njenom zagađenju, uništavanju predela, uticajima na biljni i životinjski svet i slično.

Dakle, razvoj turizma nekada može imati negativan uticaj na prostor u smislu njegovog uništavanja, pa se može čuti da se turizam nekada pominje i kao “žderač prostora”. Time se zapravo ukazuje na opasnost da nekontrolisani razvoj turizma može da dovede do uništavanja životne sredine, a da sa druge strane i tako narušena životna sredina negativno utiče na razvoj turizma. Ovim se potvrđuje ono o čemu je bilo reči na početku rada, a to je da je preduslov za razvoj turizma pre svega kvalitetno i očuvano okruženje, odnosno zdrava životna sredina, čime se obe opštine sada mogu pohvaliti.

Flora i fauna kao karakteristični sastavni delovi turističke destinacije imaju veliko značenje za turizam. Kako se u ovim područjima veliki akcenat stavlja na razvoj aktivnog turizma, sve aktivnosti koje se odvijaju u prirodi mogu uticati na floru i faunu. Stoga je veoma važno da se, osim postojanja zakonske regulative, radi na podizanju svesti, kako turističke privrede, tako i samih turista, da se prilikom konzumiranja određenih turističkih proizvoda mora voditi računa da se uticaj na biodiverzitet minimalizuje. Neke od aktivnosti koje mogu uticati na

biodiverzitet u ovim krajevima jesu: lovni turizam, sportovi na vodi, slobodno penjanje, kao i drugi sezonski sportovi.

Stoga, glavni zadatak lokalnih vlasti u promociji turizma treba da bude kreiranje okruženja koje podržava obrasce kretanja turističkih potreba u cilju uvećanja koristi, s jedne strane, i smanjenja negativnih uticaja koje turizam može proizvesti na životnu sredinu, ili pak na kulturnu baštinu, sa druge strane.

ZAKLJUČAK

Održivi turizam je model razvoja koji, najkraće rečeno, podrazumeva jedno odgovorno ponašanje kada su u pitanju životna sredina i korišćenje prirodnih resursa. Iako u teoriji postoji mnogo definicija, zajedničko je da održivi razvoj turizma prvenstveno kao cilj sebi postavlja očuvanje vrednosti životne sredine koja je deo samog turističkog proizvoda. Sa druge strane, ističe se i neophodnost uspostavljanja ravnoteže u kojoj zadovoljavanje sadašnjih potreba turista neće ugroziti zadovoljavanje potreba budućih generacija. Na osnovu toga se može zaključiti da se efekti održivog turizma protežu dugoročno.

Pored izuzetnih prirodnih potencijala, održivost na dugi rok i podizanje nivoa kvaliteta usluga ključni su za uspešan razvoj turizma u opštinama Zubin Potok i Peć. Ono što je takođe veoma važno istaći jeste da je novi koncept razvoja turizma koji se fokusira na održivost podjednako prihvatljiv, kako sa stanovišta interesa nosilaca turističke ponude, tako i nosilaca turističke tražnje.

Za uspešno sprovođenje održivog turizma u praksi je veoma značajno da lokalna zajednica prepoznata koristi koje će imati od toga i da se uspostavi neka vrsta partnerskog odnosa između privatnog sektora i lokalne zajednice. Upravo je jedna od bitnih razlika između postojećeg stanja u ovim opštinama i novog koncepta razvoja turizma u tome što su trenutno zainteresovane strane slabo međusobno povezane, dok savremeni koncept razvoja podrazumeva partnerstvo i međusobnu povezanost svih zainteresovanih učesnika (lokalnih vlasti, predstavnika turističke privrede, lokalnog stanovništva i turista). U prethodnom periodu u ovim opštinama postojale su inicijative u oblasti turizma koje su podsticale na saradnju između ključnih aktera, poput spomenutog regionalnog projekta "Mokra gora – neotkriveni biser na Via Dinarika stazi". U okviru ovog projekta su uspostavljeni forumi putem kojih se podstiče saradnja između opštinskih zvaničnika, turističke privrede i lokalnih zajednica kako bi se zajednički radilo na razvoju turizma i promociji turističkih destinacija koje pružaju atraktivne sadržaje za aktivni odmor. I pored uspeha koji je ovaj projekat ostvario u povezivanju ključnih aktera u oblasti razvoja turizma, i dalje je neophodno nastaviti sa radom u tom smeru.

Od velikog značaja je da planiranje turizma bude integralno i stratejsko, iznad svega odgovorno i u skladu sa održivim razvojem i zaštitom životne sredine. Ukoliko se ostvari veći deo sadržaja postojećih strateških dokumenata, opštine Zubin Potok i Peć bi mogle da postanu konkurentnije na turističkom tržištu tokom čitave godine, a ne samo sezonski. Strateškim pristupom turističku ponudu ovih opština je moguće zaokružiti i staviti u funkciju što većeg i boljeg zadovoljenja turističke tražnje, uz održivo korišćenje svih prirodnih bogatstava koje ova područja poseduju.

Kako je ovaj pristup upravljanju turizmom relativno nov, fokus koji stavlja na očuvanje životne sredine doprinosi da održivi razvoj turizma kao takav bude bolje prihvaćen. Iako se možda održivost u turizmu kao krajnji cilj u praksi nikada ne može u potpunosti postići, sigurno je da je nešto čemu se u budućnosti mora u svakom pogledu težiti.

**INSTITUT ZA TERITORIJALNI
EKONOMSKI RAZVOJ (INTER)**
KOLAŠINSKIH KNEŽEVA BB
ZUBIN POTOK
OFFICE@REGIONALNIRAZVOJ.ORG
WWW.REGIONALNIRAZVOJ.ORG